

Brief aan de Gemeenteraad, ten behoeve van de commissievergadering d.d. 25 juni, agendapunt concept-RES voor de Deelregio Gooi en Vechtstreek

Via de griffie

Onderwerp: Reactie op concept-RES 1.0 voor de Deelregio Gooi en Vechtstreek
Afzenders: Energiecoöperaties HilverZon en HET

Geachte leden van de gemeenteraad van Hilversum

Inleiding

HET en HilverZon zijn blij dat de Concept-RES er nu ligt. Want klimaatverandering kost de Nederlandse en Hilversumse belastingbetalers nu al veel geld, en brengt al veel schade toe aan natuur en landbouw. In 2018 hadden we in Nederland de warmste zomer van de afgelopen 300 jaar. De droogte kostte de landbouw in Nederland dat jaar minimaal 2 miljard euro. In 2019 is de hoogste temperatuur ooit gemeten in Nederland: 40,7 graden. Door bosbranden in Australië moesten honderdduizenden mensen hun huis ontvluchten. In 2020 hadden we de grootste bosbrand ooit in Nederland, waarbij veel natuur is verwoest. Kortom, we moeten snel aan de slag om de CO₂-uitstoot zo snel en effectief mogelijk terug te dringen, onze energieconsumptie sterk te beteugelen, en te werken aan effectieve opwekking van lokale duurzame energie, ook in Gooi en Vechtstreek. Op die manier kunnen we ervoor zorgen dat de kolencentrales in Nederland zo snel mogelijk dicht kunnen. Dat is ook het doel van deze Concept-RES.

Klimaatverandering bedreigt economie, samenleving en natuur

Vele partijen, zoals de VN, het IMF, de EU, de Nederlandse bank en veel bedrijven, zien klimaatverandering als de grootste bedreiging voor onze economie, samenleving en natuur. We gaan ervan uit dat gemeente Hilversum dat ook zo ziet. En dat het college van B&W zich daarom committeert aan de ambitie van de Concept-RES, inclusief de opwekdoelstelling met zonnepanelen en windturbines die erin staan. Graag horen we daarover een expliciete uitspraak.

Dit houdt naar onze visie ook een commitment in voor verder verdiepend onderzoek, analyse en bespreking (samen met vele partijen) van alle zoekgebieden die in de Concept-RES staan. Mocht na dat verdieppingsproces blijken dat een zoekgebied (vooralsnog) afvalt, dan zal daar een alternatief zoekgebied gevonden moeten worden. Ook horen we graag van B&W een onderschrijving van dat uitgangspunt.

HilverZon en HET doen de volgende voorstellen over een aantal van de zoekgebieden in de concept-RES (in bijlage 3 staat een toelichting hierbij):

- Zoekgebied 9 (A27, afslag 33 Hilversum): tegen deze zoeklocatie is door een aantal partijen en buurtverenigingen bezwaar gemaakt. Het college heeft – naar onze mening te vroeg in het proces – zijn mening gegeven. We pleiten dan ook voor een heroverweging vanuit een brede benadering:
 - mochten windturbines op deze locatie uiteindelijk onwenselijk of niet haalbaar zijn, dan zoeken we naar andere plaatsen in en om Hilversum, dan wel in de bredere regio Gooi en Vechtstreek naar alternatieve plaatsing van windturbines. We verzoeken het college hierbij gebruik te maken van de ideeën voor zoeklocaties van de RES-Adviesraad van Hilversumse burgers (zie blz. 10 van het advies van de Adviesgroep duurzame energie-opwekking).
 - Zoek tegelijkertijd ook naar plaatsen voor grotere zonneparken in veldopstellingen op minder productieve landbouwgrond.

- Op basis van dit geheel kunnen overwogen en doordachte keuzes gemaakt worden tussen windturbines, zonneparken op landbouwgrond, of beide.
- Zoekgebied 1 (A1 Muiden) uitbreiden tot een zoekgebied voor de hele A1 die in het gebied valt van deze deel-RES G&V.
- Zoekgebied 5 (Gooimeer) steunen en pleiten voor verder onderzoek naar deze locatie.
- Zoekgebied 8 (A27 ter hoogte van Hilversum) uitbreiden tot een zoekgebied voor de hele A27 die in het gebied valt van deze concept-RES.

Het RES-manifest van de Noord-Hollandse energiecoöperaties geeft randvoorwaarden om ambitie vorm te geven

HET en HilverZon participeren in de Vereniging Energiecoöperaties en -initiatieven Noord-Holland (VEI-NH). De VEI-NH heeft een RES-manifest opgesteld dat we graag onder uw aandacht brengen (zie bijlage 1 voor de verkorte versie en <https://veinh.nl/resmanifest/> voor de volledige tekst van het manifest).

Dit RES-manifest bevat 10 essentiële randvoorwaarden waaraan volgens de VEI-NH moet worden voldaan om de in de concept-RES vastgelegde ambitie op een eerlijke, zorgvuldige, participatieve en - daarmee - succesvolle manier vorm te geven. Als gebruik wordt gemaakt van de adviezen uit het Manifest kunnen zo veel mogelijk inwoners, lokale bedrijven en maatschappelijke organisaties in en om Hilversum daadwerkelijk een bijdrage leveren aan de lokale energietransitie en hiervan ook de financiële vruchten plukken.

HilverZon en HET verzoeken de gemeente Hilversum om de 10 punten van het RES-manifest te onderschrijven en op basis daarvan invulling te geven aan het vervolg van het RES-proces.

Lokaal eigendom (en uitvoering) vergroot draagvlak

Eén van de belangrijke punten in het RES-manifest gaat over lokaal eigendom. In het Klimaatakkoord staat het streven dat nieuwe duurzame energieprojecten, bijvoorbeeld met zonne- en windenergie, voor 50% in eigendom komen van omwonenden en (kleine) lokale bedrijven. Met lokaal eigendom wordt niet alleen het draagvlak vergroot, maar vloeit daarnaast een groot deel van de opbrengsten terug naar de gemeenschap in Hilversum. Naast lokaal eigendom hebben HET en HilverZon ook oog voor lokale uitvoering van projecten, zodat hiermee een economische en werkgelegenheidsimpuls wordt gegeven. Gelden van Hilversum en Hilversummers blijven daarmee zoveel mogelijk in Hilversum en omgeving.

HET en HilverZon ondersteunen focus op zonnepanelen

Het college van Hilversum heeft recent aangegeven dat ze vol wil gaan inzetten op het snel plaatsen van zonnepanelen op grote daken. Dit is een koers die HET en HilverZon volledig steunen en waaraan ze de afgelopen jaren ook al zoveel mogelijk invulling hebben gegeven. U kent de voorbeelden.

HET en HilverZon hebben echter de afgelopen jaren in de praktijk ook ervaren dat dit proces van zonnedak-ontwikkeling vaak lastig en traag gaat, vooral omdat er vaak belemmeringen of andere prioriteiten zijn voor een dakeigenaar. Om de koers van het college op 'zon-op-alle-platte-daken' (zoals bedrijven, VvE's en maatschappelijke organisaties) echt te realiseren, als belangrijke wijze voor het invullen van de RES-opwekdoelen tot 2030, zal de gemeente Hilversum nieuw instrumentarium moeten ontwikkelen en inzetten. En zal ze mogelijk ook met partners (zoals de regio G&V, MRA, gemeente Amsterdam) er bij de Provincie en het Rijk op moeten aandringen haar handelingsmogelijkheden als lokale overheid vergroot te krijgen (zoals met een aanwijsbevoegdheid), via aangepaste wet- en regelgeving. En er tevens voor pleiten dat subsidies en belastingregels voldoende incentives bieden voor dakeigenaren, waar dat nu niet of onvoldoende is. Dit nieuwe instrumentarium en andere zaken staan opgenomen onder de punten 2 en 3 van het RES-manifest.

Naast zon op daken pleiten we ook voor samenwerking met de gemeente bij de ontwikkeling van zonne-parkeerplaatsen. Hiermee combineer je zonne-opwek met het stimuleren van elektrisch rijden. De provincie NH ondersteunt deze focus, ook met middelen, evenals het ministerie van I&W en staatssecretaris van Veldhoven (zie bijlage 4): zij opende vorige week in Culemborg één van deze zonne-parkeerplaatsen, en we zouden haar graag ook in Hilversum uitnodigen voor een dergelijke feestelijke opening.

HET en HilverZon kunnen daadwerkelijk (collectieve) zonnestroom opwekken

Gesteund door een dergelijk instrumentarium kunnen HET en HilverZon een aanzienlijke bijdrage leveren aan het snel realiseren van zonneprojecten: HilverZon heeft een wachtlijst met burgers die samen meer dan 1.500 zonnepanelen willen plaatsen via collectieve projecten en heeft een draaiboek voor het ondersteunen en begeleiden van VvE's. HET heeft expertise in de ontwikkeling van SDE+ projecten en een begeleidingsaanpak en heeft de zonnestroom-esco ontwikkeld om bedrijven te ontzorgen en ze 'investeringsvrij' zonnepanelen te laten plaatsen. HET en HilverZon bieden aan om in nauwe samenspraak met de gemeente tot eind 2021 tenminste 10.000 zonnepanelen (met een opwekvermogen van 3,25 MW) geplaatst te hebben. Dit kan bij gebreken effectiviteit oplopen tot 100.000 panelen in 2025 (zie bijlage 2 voor concept actieplan Zonnestroom).

Windenergie zal noodzakelijk zijn om de doelstellingen te halen – en om meer spreiding in opwek te krijgen

Ondanks deze gefocuste aandacht voor zon en de bijdrage die deze zal leveren aan lokale opwek en aan het effectief betrekken van Hilversumse burgers bij deze projecten via hun financiële participatie (in de Postcoderozen van HilverZon en de zonne-esco van HET) moet er meer gebeuren. Zon alleen is onvoldoende. Wij verzoeken het College van B&W om ook initiatieven te steunen die zijn gericht op (zorgvuldig landschappelijk ingepaste) windenergie, zoals duidelijk in het advies van de adviesgroep uit Hilversum is verwoord. Hiermee wordt meer opwekcapaciteit mogelijk: een windmolen van 3 MW (dus niet één van 200 m hoog en 7 MW waar veel mensen tegen ageren) levert hetzelfde op als 10.000 zonnepanelen. Maar ook worden zo mogelijkheden gecreëerd om over het gehele jaar een evenwichtige duurzame energieopwekking te realiseren. Het teveel aan opgewekte energie kan lokaal opgeslagen worden via elektrische batterijen of bijvoorbeeld als waterstofgas. Het is belangrijk dat de in de RES geplande capaciteit aan windmolens ook daadwerkelijk als wind gerealiseerd wordt en niet wordt omgezet in zon(neparken). De stroomproductie van windturbines en zonnepanelen vullen elkaar goed aan in de tijd: zowel op de korte tijdschaal van een dag en nacht, als op lange tijdschaal van zomer-winter.

Samen verder met de Participatiecoalitie

Op landelijk niveau hebben de energiecoöperaties (verenigd in Energie Samen), de Natuur- en Milieufederaties, LSA Bewoners en Buurkracht tijdens 'klimaattafel'-besprekingen, waaruit het Klimaatakkoord is voortgekomen, de Participatiecoalitie gevormd. VEI-NH (de Noord-Hollandse energiecoöperaties) werkt met de Milieufederatie Noord-Holland (MNH) samen in de Participatiecoalitie Noord-Holland (PC-NH). Deze PC-NH is nauw betrokken geweest bij de totstandkoming van de concept-RES-sen, vanuit participatie-oogpunt en creatief meedenken en meebouwen aan de nu voorliggende plannen.

De logische volgende stap is het inrichten van de lokale Participatiecoalitie. HET en HilverZon zijn momenteel al in gesprek met MNH, GNR en andere partijen om deze Participatiecoalitie Hilversum te vormen. Daarmee kunnen we vorm en inhoud geven aan de inbreng van inwoners en maatschappelijke organisaties in de verdere uitwerking van de concept-RES in en om Hilversum en tot doordachte, goed met partijen afgestemde (en dus op breed lokaal draagvlak gebaseerde) plannen komen. HET en HilverZon vragen het college van B&W zich uit te spreken voor de wenselijkheid van deze lokale participatiecoalitie en deze te faciliteren in haar werkzaamheden.

MET ELKAAR KRIJGEN WE HET VOOR ELKAAR

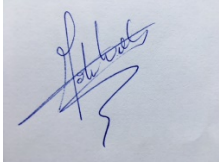
Onze oproep aan de gemeente en het college van B&W is: zoek de samenwerking met ervaren en vanuit de Hilversumse burgers voortgekomen energiecoöperaties. HilverZon en HET bieden in samenwerking aan mee te werken de gemeentelijke (en regionale) uitdagingen aan te pakken en pragmatisch, efficiënt en doelgericht doelen te bereiken.

Deze brief bevat een serie opties om daar vorm en inhoud aan te geven. Graag pakken we met elkaar, gemeente en samenwerkende energiecoöperaties, de handschoen op. En zoeken daarin de afstemming met en inclusie van de lokale natuur- en milieupartners, buurten en wijken, bedrijven en maatschappelijke partners.

Ons adagium: 'met elkaar krijgen we het voor elkaar'.

Met vriendelijke groet,

Namens HilverZon: John Dietz, voorzitter

Namens HET: Jeroen Pool, coördinator

Met dank aan Ivo Booijsink, lid van HET en HilverZon, voor zijn bijdragen

Bij deze brief gaan de volgende bijlagen:

Bijlagen:

1. Verkort RES-manifest van de Vereniging Energiecoöperaties en -initiatieven Noord-Holland (VEI-NH).
2. (Concept) Actieplan zonnestroom: 10.000 zonnepanelen in en om Hilversum
3. Achtergrondinformatie over zonneparken en bij de voorstellen van HilverZon en HET over zoekgebieden in de concept-RES
4. Twee artikelen over zonne-parkeerplaatsen: PNH en opening Culemborg

VEI NH

RES- MANIFEST

10 punten voor effectieve, participatieve invulling van de RES-doelstellingen

1. 100% inzet op minimaal 50% lokaal eigendom van opwek-installaties
2. Creëer win-win met dakeigenaren: zorg voor werkzame incentives
3. Zorg voor sterke daken: Eisen aan ontwerp van en vergunningen voor nieuwbouw grote daken.
4. Zorg voor fondsen voor ontwikkeling en investeringsmogelijkheden lokale partijen
5. Versoepel regels en subsidies voor kleine wind-oplossingen
6. Zorg voor onafhankelijke proces-regie
7. Neem projecten die nu al bij EC's in ontwikkeling zijn mee in zoek-strategie
8. Neem EC's die al actief zijn in warmte-opwekking mee in Regionale Structuur Warmte (RSW)
9. Stimuleer meervoudig ruimtegebruik, zoals landbouw en zon, zon en wind (via regelgeving, randvoorwaarden bij vergunningen)
10. Pleit voor aanpassing SDE++ en staffel in energiebelasting (via VNG/IPO naar landelijk)

Bijlage 2: (Concept) Actieplan zonnestroom: 10.000 zonnepanelen in en om Hilversum

HET en HilverZon doen een aanbod aan de gemeente om in samenwerking 10.000 zonnepanelen te plaatsen in en om Hilversum. De focus is daarbij om die panelen te plaatsen op bestaande gebouwen (bedrijven, maatschappelijk vastgoed en VvE's) en op een serie nieuw te ontwikkelen overdekte parkeerplaatsen. Daar kunnen elektrische auto's dan meteen elektrisch laden. HilverZon doet momenteel al onderzoek naar kansrijke locaties, HET is in voorbereidend gesprek met enkele dakeigenaren.

10.000 zonnepanelen geven een opwekvermogen van 3,25 MW. Dat levert 3 GigaWattuur per jaar aan zonnestroom op, genoeg voor gemiddeld 1.000 huishoudens.¹

In dit actieplan is een nauwe samenwerking tussen de twee coöperaties en de gemeente nodig. Alleen dan gaat het werken.

Wat HET en HilverZon aanbieden:

- Identificeren van beschikbare daken en parkeerlocaties: de **dakenbrigade**
- Ontwikkelen van uitvoeringsplannen voor deze daken, en regelen subsidies en deelnemers
- Begeleiden van de realisatie en waar nodig exploitatie

De gemeente faciliteert dit door:

- Stimuleren van dakeigenaren (algemeen, per locatie/eigenaar) en meewerken met parkeerlocaties/vergunningen
- Faciliteren of incentiveren van deelname van eigenaren (wortel)
- Toezien op handhaving waar nodig en mogelijk (stok)

Qua doelstelling en realisatie: als er in de zomer een akkoord wordt bereikt over de uitvoering van dit plan, kunnen we in 30 maanden deze opwekcapaciteit duurzame energie waarmaken. HET en HilverZon zullen dit plan inbrengen in het eerstvolgende reguliere overleg met het programmteam energietransitie.

Met een planmatige aanpak en goede samenwerkingsafspraken wordt de doelstelling realistisch, en halen we de druk af van minder wenselijke locaties zoals in natuurgebieden.

¹ Dit is 3% van de taakstelling 2030, als deze wordt afgeleid uit de concept RES 1.0 G&V doelstelling. Die is voor de hele regio G&V 0,32 GiGaWatt vermogen. Die kwantitatieve doelstelling voor de subregio Gooi- en Vechtstreek (0,32 GigaWatt) staat niet ter discussie, evenmin als de aan Hilversum daarin toe te rekenen duurzame opwekvermogen (op inwonersbasis 250.000 in regio /90.000 in Hilversum = 36%. Gerelateerd aan de subregio-taakstelling is dit 115 MegaWatt¹).

Bijlage 3: Achtergrondinformatie over zonneparken in het algemeen en bij de voorstellen van HilverZon en HET over zoekgebieden in de concept-RES.

Zonnestroom is goedkoop

In zonnige landen is zonnestroom nu al twee tot drie keer goedkoper dan stroom uit kolen, gas of kernenergie; o.a. in Portugal en delen van de VS. In Engeland en Duitsland worden nu de eerste grote zonneparken gebouwd zonder subsidie. In Nederland is zonnestroom over enkele jaren even duur als stroom uit kolen en gas. Oftewel, de verwachting (o.a. van ministerie EZK en de zonnesector zelf) is dat er over enkele jaren geen subsidie meer nodig is voor zonnepanelen. Tussen 2025 en 2030 zal waarschijnlijk ook in Nederland zonnestroom goedkoper zijn dan stroom uit kolen, gas of kernenergie.

Zonnepanelen op grote daken

Wij zijn heel blij met het voorstel van B&W van Hilversum om vaart te maken en te zorgen dat alle geschikte daken vol liggen met zonnepanelen in 2030 i.p.v. 2050. Op dit moment gaat dit volleggen met zonnepanelen echter traag, omdat er meerdere belemmeringen of andere prioriteiten kunnen zijn voor een dakeigenaar. Om dit doel echt te realiseren in 2030, zal er hard aan getrokken moeten worden door de gemeente en zal ook met partners (zoals de regio G&V, MRA, gemeente Amsterdam) gelobbyd moeten worden in Den Haag voor aanpassing van subsidies en wetten.

Met zonnepanelen op alle geschikte daken in Nederland (waaronder Hilversum) en met windturbines op zee, halen we de doelen uit het Klimaatakkoord echter niet; en kunnen we de kolencentrales dus niet allemaal uitzetten in Nederland. De kolencentrales staan in de Nederlandse top 10 van CO₂-uitstoters. Er zijn dus ook zonne- en windparken op land en binnenwater nodig. Ook de regio Gooi en Vechtstreek kan niet weglopen voor zijn verantwoordelijkheid en zal dus serieus moeten kijken waar hij zonne- en windparken kan inpassen.

Voorstellen rondom een deel van de zoekgebieden in de concept-RES van de regio Gooi en Vechtstreek:

- Zoekgebied 9 (A27, afslag 33 Hilversum): mochten windturbines hier niet haalbaar zijn, dan zoeken naar andere plaatsen in Gooi en Vechtstreek voor enkele windturbines. Tegelijk ook zoeken naar plaatsen voor zonneparken op minder productieve landbouwgrond. Op basis van dit geheel keuze maken tussen windturbines, zonneparken op landbouwgrond, of beide.
- Zoekgebied 5 (Gooimeer) steunen en pleiten voor verder onderzoek naar deze locatie.
- Zoekgebied 1 (A1 Muiden) uitbreiden tot een zoekgebied voor de hele A1 die in het gebied valt van deze concept-RES.
- Zoekgebied 8 (A27 ter hoogte van Hilversum) uitbreiden tot een zoekgebied voor de hele A27 die in het gebied valt van deze concept-RES.

Hieronder treft u de onderbouwing van deze voorstellen:

Zonneparken kunnen meerdere knelpunten oplossen en tot een win-win leiden

Burgers, boeren en natuurbeschermers hebben dan ook een gezamenlijk belang om samen te werken bij het zoeken naar geschikte locaties om zonneparken en windparken te plaatsen. Een onderdeel van die zoektocht is om in kaart te brengen welke knelpunten er nu bestaan. Welke boeren hebben last van verdroging van hun landbouwgrond, en welke boeren van vernatting of andere problemen? Welke natuurgebieden hebben veel last van stikstof vanwege de nabij gelegen landbouw? Wat zijn de ecologische problemen van het Gooimeer?

Er leven soms zorgen dat de biodiversiteit achteruitgaat door zonneparken. Onderzoek bij 75 zonneparken (op land) in Duitsland toont aan dat de biodiversiteit juist vooruitgaat bij zonnevelden. Uit onderzoeken in enkele zonneparken in Nederland komt hetzelfde beeld naar voren, zie bijvoorbeeld:

<https://www.trouw.nl/duurzaamheid-natuur/van-een-veld-vol-zonnepanelen-woorden-insecten-heel-blij~bae8bd18/>.

Er is nog slechts beperkt onderzoek gedaan naar de samenhang tussen drijvende zonneparken of zonne-eilanden en biodiversiteit. De Markerwadden hebben we in Nederland gecreëerd om een aantal ecologische problemen in het IJsselmeer aan te pakken. Meerdere partijen beginnen nu na te denken over het aanleggen van nieuwe “Markerwadden”, maar dan geïntegreerd met zonnepanelen. Het is goed om die win-win ook te verkennen voor het Gooimeer; dat is zoekgebied 5. Door beplanting (bijv. riet) of palen kunnen deze zonnepanelen aan het zicht onttrokken worden. Ook op land worden steeds meer nieuwe zonneparken voorzien van heggen, waardoor de zonneparken niet zichtbaar zijn. Heggen zijn weer een extra leefomgeving voor de natuur. Op deze manier kunnen natuurontwikkeling en zonne-energie elkaar versterken, zowel op land als water.

Een voorbeeld van wat er uit de bovenstaande aanpak kan komen voor de regio Gooi en Vechtstreek. Mogelijk is er een groep boeren die flinke last heeft van verdroging van hun landbouwgrond, en die door de dalende landbouwproductie (vanwege de droogte) financieel in de knel komen. En vinden we delen van natuurgebieden die veel last hebben van stikstof vanwege de nabijgelegen landbouw. Door zonneparken (met een heg er om heen) te plaatsen op de grond van deze boeren, krijgen de boeren een stabiele inkomstenbron. Op deze grond gaat de biodiversiteit vooruit, en ook de natuurgebieden naast de zonneparken krijgen geen extra stikstof meer binnen via de naastgelegen landbouw. Een win-win voor de boeren en de natuur. Kortom, door integraal te kijken naar zoekgebieden voor zonneparken en die te combineren met knelpunten en kansen voor landbouw en natuur, wordt de maatschappelijk waarde van de gecombineerde oplossing het hoogst.

Zonnepanelen langs infrastructuur kansrijk

In de concept-RES staat ook dat het plaatsen van zonnepanelen langs infrastructuur kansrijk is. Dat is concreet gemaakt in de concept-RES via zoekgebied 1 (A1 Muiden) en via zoekgebied 8 (A27 ter hoogte van Hilversum). Bij die zoekgebieden denkt men aan het plaatsen van zonnepanelen op geluidschermen en/of in de bermen/knooppunten van de snelweg. Op de kaart in de Concept-RES staat vervolgens bij “zon op geluidschermen e.d.” een totaal van 1 hectare. Dat is erg weinig, de kansen zijn mogelijk veel groter. Wij stellen voor om de gehele A1 en A27 die in het gebied valt van deze concept-RES op te nemen als zoekgebied. En dan met alle betrokken (burgers, gemeenten, Rijkswaterstaat etc.) te gaan kijken wat mogelijk en wenselijk is. Mogelijk dat deze zoekgebieden daardoor 10 tot 50 hectare zonnepanelen kunnen bevatten. Waarbij 1 ha zonnepanelen ruwweg overeenkomt met 1 MW aan opwekvermogen.

Aqua- en geothermie produceren warmte, geen stroom

Verwarrend genoeg begint men in de discussie over technieken om stroom op te wekken, soms ook over aqua- en geothermie. Aqua- en geothermie zijn goede technieken die we in Hilversum zeker grondig moeten verkennen; maar via deze technieken gaan we minder gas verbruiken. Het heeft niets te maken met stroomproductie.

Bijlage 4: twee links met artikelen over zonne-parkeerplaatsen

https://www.noord-holland.nl/Actueel/Archief/2019/December_2019/Provincie_wil_meer_parkeerterreinen_overkappen_met_zonnepanelen

<https://www.tankpro.nl/brandstof/2020/06/19/staatssecretaris-stientje-van-velhoven-opent-slim-laadplein-culemborg/?gdpr=accept>